

Hanna Kelner

Postać władczyni Himiko w japońskiej pamięci kulturowej na podstawie wybranych utworów literackich.

Streszczenie

Celem rozprawy jest udowodnienie, że kreowany przez autorów wybranych tekstów literatury japońskiej oraz kultury popularnej wizerunek Himiko jest pomnikiem tekstowym umieszczającym postać Himiko w japońskiej i globalnej pamięci kulturowej, przez co ma wpływ na kulturę współczesną. Tezy badawcze pracy to:

1. Kreowany przez wybranych autorów wizerunek Himiko jest pomnikiem tekstowym, który umieszcza postać starożytnej królowej nie tylko w pamięci kulturowej Japonii, ale także w globalnej pamięci kulturowej, mając wpływ na kulturę współczesną. Omawiane wizerunki Himiko powielają lub zwalczają stereotypy na temat kobiet, a zwłaszcza na temat kobiet u władzy, wskazując na realne problemy związane z patriarchalnym społeczeństwem i rozwojem feminizmu.

2. Omawiani autorzy często modyfikują znane historyczne fakty, by opowiedzieć historię, którą uważają za istotniejszą od nich „wyższą prawdę”. Ma to związek z pragnieniem opisanie kobiecych doświadczeń marginalizowanych przez główny dyskurs historyczny i społeczno-polityczny. Pomaga to w emancypacji czytelniczek doświadczających podobnych marginalizowanych doświadczeń. W wielu przypadkach fikcja historyczna ma realny wpływ na rzeczywistość, kształtując stereotypy lub im przeciwdziałając, przybliżając większości doświadczenia mniejszości i tworząc wzory do naśladowania.

Wstęp

Wstęp pracy zawiera omówienie obecnego stanu badań na temat Himiko, zwłaszcza w dziedzinie literaturoznawstwa. Omówiona została metodologia używana w pracy, czyli teorie należące do dziedzin fikcji historycznej (wypracowane przez Haydena White'a teorie niemożliwości osiągnięcia obiektywizmu w przedstawianiu historii; teoria metanarracji; problematyka tzw. „wyższej prawdy”), pamięci kulturowej i pomników tekstowych (w ujęciu Jana Assmanna i Ann Rigney), nowego historyzmu (traktowanie tekstu jako sieci znaków; badanie aspektów historycznych, antropologicznych, psychologicznych i kulturowych tekstów; analiza biografii oraz udokumentowanych w innych tekstach opinii twórców analizowanych dzieł; krytyczna refleksja ze szczególnym uwzględnieniem perspektyw wykluczonych z głównego dyskursu historycznego, takich jak punkt widzenia kobiet) oraz feministycznej krytyki literackiej (analiza historycznych, antropologicznych, psychologicznych i socjologicznych aspektów tekstu ze szczególnym uwzględnieniem perspektywy feministycznej).

Rozdział I: *Himiko w źródłach historycznych*

Rozdział I przytacza teksty kronik historycznych na temat Himiko i kraju Yamatai: *Wei Zhi* (*Historia Wei*), *Hou Han Shu* (*Księga Późniejszej Dynastii Han*) oraz *Sui Shu* (*Księga Dynastii*

Sui). Tekst źródłowy został zaczerpnięty z tłumaczeń Tsunody Ryūsaku oraz Edwarda J. Kiddera oraz przełożony na język polski przez autorkę pracy. Wszystkie opisują Himiko lakonicznie jako królową kraju Yamatai, która żyje w izolacji od swego ludu i używa czarnej magii. *Wei Zhi* jest najdokładniejszym zapisem dotyczącym Yamatai. Opisuje strukturę administracyjną kraju oraz panujące w nim zwyczaje, a także florę, stopień rozwoju społeczeństwa (np. rolnictwo). Opisuje także spory Yamatai z innymi krajami oraz relację dyplomatyczną Himiko z chińskim dworem. W Rozdziale I zostają także przytoczone kwestie sporne oraz teorie na temat Himiko oraz kraju Yamatai, jak problem lokalizacji Yamatai, wymowy imienia Himiko oraz zakres jej władzy.

Rozdział II: *Himiko w Nichirin (Kręgu słonecznym) – przeklęta piękność.*

Rozdział II rozpoczyna rys biograficzny Yokomitsu Riichi'ego oraz analiza motywów powtarzających się w jego twórczości, także w *Nichirin*. Rozdział stanowi analizę *Nichirin* Yokomitsu Riichi'ego pod kątem tworzenia przez autora pamięci kulturowej i pomnika tekstowego Himiko. Przedstawione i przeanalizowane są podobieństwa *Nichirin* do *Salammbô* Gustave'a Flauberta. Rozdział II ukazuje, jak Yokomitsu tworzy obraz kobiety uwikłanej w historię, ale niebiorącej w niej czynnego udziału – mimowolnej i tragicznej *femme fatale*.

Rozdział III: *Himiko kyōran (Szaleństwo Himiko) – Himiko a religia.*

Rozdział III zawiera rys biograficzny Anzai Atsuko na tle rozwoju myśli feministycznej w Japonii w tym okresie. Rozdział stanowi analizę opowiadania *Himiko kyōran* w celu ustalenia, jak tekst przyczynia się do rozwijania pamięci kulturowej na temat Himiko i jaki pomnik tekstowy tej władczyni buduje. Zawiera analizę wykorzystania przez nią fikcji historycznej do unaocznienia kobiecych doświadczeń w historii. Szczególna uwaga została poświęcona kompleksowi „Madonny/ladacznicy” w kontekście obwiniania ofiary molestowania seksualnego o jego prowokowanie. Przedstawiony został wizerunek władczyni, której autorytet zależy całkowicie od jej funkcji religijnych, z uwzględnieniem konceptu nieczystości kobiety w japońskiej sferze religijnej. Ukazano także, jakie elementy symboliczne zostały zaczerpnięte z historii i kultury Japonii oraz ich funkcję.

Rozdział IV: *Joō Himiko (Królowa Himiko) – Himiko jako awatar Wielkiej Bogini*

Przedstawione zostały życie i twórczość Saegusy Kazuko, a także teoria tzw. mitu prehistorycznego matriarchatu, który stanowił obiekt zainteresowań i inspiracji autorki. Następnie powieść *Joō Himiko* została poddana analizie z zastosowaniem opisanych we Wstępie metodologii, w celu ukazania sposobów i efektów budowania przez autorkę pomnika tekstowego. Występujący w tekście wizerunek Himiko jako awatara Wielkiej Bogini czy archetypu Dobrej Matki jako przejawów kobiecej duchowości został przebadany także z punktu widzenia krytyki feministycznej.

Rozdział V: *Różnice i podobieństwa wizerunku Himiko w utworach Yokomitsu Riichiego, Anzai Atsuko i Saegusa Kazuko.*

Rozdział V to analiza podobieństw oraz różnic między przedstawieniami Himiko w trzech analizowanych utworach literatury pięknej. Omówione zostały przedstawione w nich następujące archetypy: tragiczna *femme fatale*, zła królowa, władczyni-szamanka. Następnie analizie poddane zostało podejście autorów do tła historycznego, tematyki religijnej, konceptu kobiecości oraz użycie przez nich traumy seksualnej jako elementu fabularnego wpływającego na budowę postaci. Przedstawione zostały wnioski z analizy takich aspektów, jak konstrukt „silnej kobiety” w fikcji literackiej, wpływ kultury gwałtu na wizerunek bohaterki, oraz tzw. „mechanizmy patrzenia” według Bergera (jak tzw. „męski wzrok”), a także budowanie relacji między postaciami kobiecymi.

Rozdział VI: *Wizerunki Himiko w kulturze popularnej.*

W tym rozdziale omówione zostały funkcje kultury popularnej jako kultury repetycji i jej wpływ na odbiorców, kwestie reprezentacji i symbolicznej anihilacji. Szczególna uwaga została poświęcona wpływowi kultury popularnej na pamięć kulturową. Analizie poddane zostały: scenariusze filmu *Himiko* oraz gry wideo *Tomb Raider*, komiks *Manga Nihon no Rekishi: Yamataikoku to Himiko no matsurigoto* (*Mangowa historia Japonii: Yamatai i rządy Himiko*) Ishinomoriego Shōtarō oraz serialu animowanego *Hi no tori* (*Feniks*), a także powieść młodzieżowa *Spirit's Princess* (*Księżniczka duchów*) Esther Friesner. Podsumowano różnice i podobieństwa występujące w wizerunkach Himiko w kulturze popularnej i uwzględniona takie problemy jak: postać Himiko jako narzędzie edukacji i jako reprezentacja kobiet w mediach; Himiko w kontekście globalizacji i homogenizacji; uproszczenie i stopniowa stabilizacja schematu postaci Himiko w tekstach kultury i w pamięci kulturowej.

Zakończenie

W Zakończeniu zwrócono uwagę na to, co łączy różne przedstawienia Himiko we wszystkich analizowanych tekstach, a mianowicie to, że jest ona królową-szamanką wyłamującą się z patriarchalnego porządku świata. Należy podkreślić, że królowa-szamanka bardzo rzadko pojawia się w panteonie władczyń w fikcji literackiej i dlatego postać Himiko jest pod tym względem wyjątkowa. Podsumowanie zawiera także omówienie sieci odniesień w analizowanych tekstach, na które składają się doświadczenia społeczne, polityczne i kulturowe oraz tło powstawania tekstów. Podkreślony jest silny wpływ kultury japońskiej, zwłaszcza rodzimej religii (shintō). Enigmatyczna postać Himiko, znana z kronik chińskich, staje się symbolem aktualizowanym przez konkretnych twórców w różny sposób ze względu na wyznawane przez nich wartości. Ukazany został zarówno potencjał artystyczny historycznej postaci Himiko znanej z kronik, jak i jej potencjał dalszego ewoluowania jako postaci czysto fikcyjnej. Z przeprowadzonych analiz wyłania się schemat postaci Himiko, (składający się z takich elementów jak związek ze słońcem, religia, magia, duchowość, trauma seksualna, piękno), który jest powielany i utrwalany e w pamięci kulturowej. Podkreślony został nieliniarny charakter kulturowego wspomnienia o Himiko – zależny od grupy społecznej, z jaką identyfikuje się odbiorca.